

Nr 238.

*Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående
inköp af vissa områden i Sorsele och Dorotea socknar
• för nomadlapparnas behof af renbete m. m.; gifven Stock-
holms slott den 26 april 1912.*

Under åberopande af bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen att för förvärfvande af vissa inom Sorsele och Dorotea socknar belägna områden, som erfordras för att tillgodose nomadlapparnas behof af renbete m. m., på extra stat för år 1913 anvisa ett förslagsanslag af 52,000 kronor.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas Riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Axel Schotte.

*Utdrag af protokollet öfver civilärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 26
april 1912.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve EHRENSVÄRD,
Statsråden PETERSSON,
SCHOTTE,
BERG,
BERGSTRÖM,
friherre ADELSSVÄRD,
PETRÉN,
STENSTRÖM,
LARSSON,
SANDSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Schotte, yttrade efter gemensam beredning med statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet följande:

1909 års
lagstift-
ning.

I ett yttrande till statsrådsprotokollet den 15 maj 1908, då åtskil-
liga med afvittringarna sammanhängande författningar remitterades till
högsta domstolen, uttalade statsrådet och chefen för jordbruksdeparte-
mentet, att det vore af vikt, att vid afvittringarna lappbefolkningens in-
tressen tillvaratoges. Statsrådet framhöll därvid särskildt såsom en bland
de åtgärder, som för lapparnas tillgodoseende borde ifrågakomma, att
till statsverket skulle inlösas sådan för renskötseln erforderlig mark,
som icke på annan väg kunde för ändamålet göras disponibel. Stats-

rådet ansåg därför, att områden, som vid verkställd undersökning funnes behöfliga såsom renbetesland, renskiljningsplatser eller flyttningsvägar för nomadlapparna, borde såvidt möjligt bibehållas åt kronan, och afsides belägna ströängar icke tilldelas hemman eller nybyggen, om därigenom hinder kunde vållas för lapparnas renskötsel. Där dessa intressen vore ifråga, skulle hemmansägare eller åbo, i fall af behof vara skyldig att afstå från af dem innehafda ängar och dylika områden mot ersättning i kronojord och tillika att underkasta sig utflyttning mot ersättning af statsmedel. Skulle på sålunda antydt sätt nomadlapparnas intressen icke kunna behörigen tillgodoses, därför att lämplig kronojord ej funnes tillgänglig eller jämväl behöfdes för lapparnas räkning, borde undersökning företagas, på hvilka villkor de områden, som ytterligare kunde finnas för ändamålet oundgängligen erforderliga, skulle kunna åt statsverket förvärfvas genom inlösen i penningar, och förslag i sådant hänseende ofördröjligen insändas till Kungl. Maj:ts befallningshafvande för att underställas Kungl. Maj:ts pröfning.

Vid senare behandling af nämnda författningar framhöll samme departementschef till statsrådsprotokollet den 17 mars 1909 ytterligare, att det i vissa fall icke torde vara möjligt att bereda vederbörande ägare eller åbo ersättning för mark, som funnes vara för renskötseln erforderlig, genom att tillägga honom annat kronan tillhörigt område inom skifteslaget, och att någon annan utväg då icke syntes stå öppen än att den erforderliga marken af statsverket förvärfvades antingen expropriationsvis med tillämpande af renbeteslagen den 1 juli 1898 § 33 eller genom inlösen efter frivillig öfverenskommelse.

I enlighet med de sålunda angifna grunderna har sedermera *i lag den 5 juni 1909* stadgats, att

där vid afvittring ofvan odlingsgränsen inom de områden af Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker, beträffande hvilka Konungens befallningshafvande ännu icke meddelat afvittringsutslag, finnes nödigt att för tillgodoseende af nomadlapparnas behof af renbete, renskiljningsplats eller flyttningsväg för renarna taga i anspråk till hemman eller ny bygge hörande mark, vare ägaren eller åbon pliktig afstå hvad för ändamålet erfordras mot erhållande af annat, kronan tillhörigt område inom afvittringslaget. Jordbytet verkställles efter måttet af höafkastningen, beräknad enligt skattläggningsmetoden, eller, där med hänsyn till markens värde större noggrannhet finnes nödig, efter gradering jämlikt skiftesstadgans föreskrifter, och vare ägaren eller åbon berättigad att af statsmedel undfå ersättning såväl för odling som för utflyttning, där sådant af jordbytet föranledes; skolandet vid ersättningens

beräknande skiftesstadgans föreskrifter i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

I *kungörelse samma dag* föreskrefs, bland annat:

i 3 §: Vid afvittring ofvan odlingsgränsen skall noga beaktas, att nomadlapparnas behof af renbete, renskiljningsplatser och flyttningsvägar för renarna varder tillgodosedt, och skall förty iakttagas följande:

1:o) Områdestilldelningen skall så verkställas, att för nyssnämnda ändamål erforderlig mark, där det kan ske utan förnärmande af enskild rätt, bibehålles kronan;

2:o) Där för samma ändamål finnes nödigt att taga i anspråk till hemman eller nybygge hörande mark, skall tillses, huruvida ägaren eller åbon må kunna förpliktas att, efter ty särskildt stadgas, afstå hvad för ändamålet erfordras mot erhållande af annat, kronan tillhörigt område inom afvittringslaget;

3:o) Kunna nomadlapparnas intressen icke på nu nämnda sätt vinna tillbörligt beaktande, skall undersökning företagas beträffande värdet af de områden, hvilka ytterligare finnas för ändamålet oundgängligen erforderliga, samt utrönas, i hvad mån dessa områden må kunna på antagliga villkor åt statsverket förvärfvas efter godvillig öfverenskommelse eller huruvida vederbörande ägare och åbor böra, jämlikt 33 § i lagen den 1 juli 1898 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige, förpliktas att afstå nämnda områden;

i 6 §, att när de för afvittring nödiga beredelser föregått, skall afvittringsstyresmannen med biträde af gode män samt i närvaro af vederbörande allmänna ombud och den eller de inom afvittringslaget sysselsatta landtmätare, styresmannen tillkallar, företaga undersökning och utredning, bland annat om:

3:o) hvilka områden ofvan odlingsgränsen äro behöfliga såsom renbetesland, renskiljningsplatser eller flyttningsvägar för renarna och hvilka följaktligen böra, efter ty förut är sagdt, åt kronan bibehållas eller förvärfvas; samt

i 8 §, att landtmätaren skall noggrant iakttaga hvad ofvan i 3 § föreskrifves, och att de förslag, som må kunna föränledas af den i 3 § 3:o) omförmälda utredning, skola tillika med vunna upplysningar, så snart ske kan till Konungens befallningshafvande insändas för att underställas Kungl. Maj:ts pröfning.

Sedermera har Kungl. Maj:t fastställt plan för afvittringsarbetenas fortsättande i Västerbottens län, genom nådiga brefvet den 21 maj 1910 för år 1910 och den 21 april 1911 för sistnämnda år, samt därvid före-

skrifvit, bland annat, att sådan undersökning och utredning, som afses i 6 § af nyssnämnda kungörelse den 5 juni 1909, skulle företagas inom Sorsele och Dorotea socknar.

I skrifvelse den 26 september 1910 har Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Västerbottens län gjort framställning om inköp af vissa områden dels i Sorsele och dels i Dorotea socken.

Sorsele.
Kungl. Maj:ts
befallnings-
hafvande.

Hvad först angår Sorsele socken anför Kungl. Maj:ts befallningshafvande i sin nämnda skrifvelse, att den i 6 § af kungörelsen den 5 juni 1909 föreskrifna undersökningen och utredningen verkställes af t. f. afvittringsstyresmannen T. Bergman med biträde af gode män och i närvaro af vederbörande allmänna ombud och de inom afvittringslaget sysselsatte landtmätnarne. Vid berörda undersökning har i fråga om till renbetesland, renskiljningsplatser och flyttningstvågar för renarna behöfliga områden utrönt, att åtskilliga till kronoskattehemmanet $\frac{3}{64}$ mantal Nabbnäs nr 1 hörande utångar vore för nomadlapparernas behof af renbete, renskiljningsplatser och flyttningstvågar för renarna oundgängligen erforderliga. Då enligt förrättningsmännens och de allmänna ombudens samstämmande åsikt, omförmälda ångar icke kunde genom utbyte åt kronan förvärfvas, träffades vid förevarande afvittringssammanträde godvillig öfverenskommelse med ägaren af berörda ångar, F. O. Grundström, rörande deras försäljning till Kungl. Maj:t och kronan för ett pris af 400 kronor.

Med öfverlämnande af det vid ifrågavarande afvittringssammanträde förda protokoll jämte karta och beskrifning öfver omförmälda, till inlösen föreslagna ångar samt ett med Grundström därom upprättadt köpekontrakt, har Kungl. Maj:ts befallningshafvande, till åttlydnad af föreskriften i § 8 i ofvan anmärkta nådiga kungörelse den 5 juni 1909, underställt detta ärende Kungl. Maj:ts pröfning med hemställan, att, då, enligt Kungl. Maj:ts befallningshafvandes åsikt, ifrågavarande markförvärf synes vara af behofvet påkalladt och den betingade köpskillingen icke kan anses oskäligen, Kungl. Maj:t täcktes förordna, att ifrågavarande ångar måtte för angifvet pris varda till statsverket inlösta och den träffade öfverenskommelsen sålunda vinna Kungl. Maj:ts godkännande.

Vid skrifvelsen fanns fogadt ett med Grundström upprättadt köpekontrakt af det utaf Kungl. Maj:ts befallningshafvande omförmälda innehåll, utvisande att de områden, hvilkas förvärfvande ifrågasatts, innehålla en areal af tillhopa 7,1 hektar.

Domänstyrelsen m. fl.

Af domänstyrelsen har öfverlämnats ett yttrande från jägmästaren i Sorsele revir, som meddelar, att vid afvittringssammanträdena ingen meningskiljaktighet förekommit angående behovet af ifrågavarande ängars inlösen af kronan eller angående köpesumman. Några kronan tillhöriga ängar, som skulle kunna lämnas i utbyte, finnas icke, enär kronoängarna i trakten äro belägna alltför nära lapparnas flyttningsväg.

Öfverjägmästaren tillstyrker jämväl det föreslagna inköpet.

Domänstyrelsen har visserligen ansett, att tydlig utredning icke förefinnes, huruvida icke annat kronan tillhörigt område hade kunnat lämnas i utbyte mot ängarna ifråga, och känner sig icke öfvertygad om, att den preliminärt kontraherade köpesumman för dessa afsides belägna myrmarker icke är oskäligen, men tillstyrker dock Kungl. Maj:ts befallningshafvandes hemställan med hänsyn till att markförvärfvet samstämmigt vitsordats såsom af behovet påkalladt.

Landtmäteristyrelsen.

Landtmäteristyrelsen, som jämväl afgifvit yttrande i ärendet, erinrar först, att vid det inom afvittringslaget hållna sammanträdet fullständig enighet rådt beträffande det oundgängliga behovet af ifrågavarande lägenheter för tillgodoseende af nomadlapparnas behof af renbete, renskiljningsplatser och flyttningsvägar för renarna och att någon anmärkning sedermera i denna del icke förekommit.

Landtmäteristyrelsen anför vidare, att af bestämmelserna i lagen den 5 juni 1909 framgår, hvilket för öfrigt äfven torde få anses ligga i sakens natur, att jordbyte i syfte att tillgodose lapparnas behof tvångsvis kan företagas endast för den händelse kronan tillhörigt område består af sådan jord, som efter måttet af höafkastningen kan jämföras med den mark, som skall afstås. Och då sistnämnda mark uteslutande utgöres af inrösningsjord — till annan mark har befolkningen före afvittringen ingen ovillkorlig rätt — kan ägoutbyte icke ske, därest kronan icke i vederlag kan lämna åker, äng, odlingsmark eller röjningsland. Kronan äger i trakten åtskilliga ängar, men dessa behöfva, i likhet med de lägenheter, hvilka ifrågasatts till inlösen, tagas i anspråk för renarnas flyttning. Då den afträdande icke bör kunna tvingas att i utbyte taga lägenheter, som äro väsentligt aflägsnare belägna från hans bostad och alltså obekvämare att nyttja än dem han afstår, torde enligt landtmäteristyrelsens mening nöjaktig utredning föreligga därom, att annat kronan tillhörigt område inom afvittringslaget lämpligt till utbyte mot ifrågavarande ängslägenheter icke finnes.

Lägenheterna i fråga utgöras till största delen af hårdvalls- och bäckängar, upptagna i tredje klassen med en areal af 5 hektar och ett öretal af tillhoppa 11,7, under det endast tvenne lägenheter med en

areal tillhopa af 2,10 hektar bestå af myrmark med ett öretal af 1,8. Samtliga lägenheterna hafva uppskattats lämna en afkastning af 4,8 lass eller 240 lispund hö. Ränta, beräknad efter 5 procent å den öfverenskomna köpesumman, 400 kronor, motsvarar en årlig ersättning af 8,33 öre för lispund. De svårigheter, som äro förenade med odling af foderväxter uti ifrågavarande ort, föranleda gifvetvis, att den naturliga äng, som finnes i trakten, hålles högt i pris, så mycket hellre som tillgången på äng af beskaffenhet, jämförlig med ifrågavarande lägenheter, torde vara rätt begränsad och synnerligen ojämnt fördelad. På grund häraf håller landtmästeristytelsen före, att den betingade köpeskillingen måste anses skälig och att den träffade öfverenskommelsen bör godkännas. I motsatt fall och då ifrågavarande lägenheter äro de enda, som föreslagits till inlösen inom Sorsele socken, skulle kostnaderna enbart för tillämpning af stadgadt expropriationsförfarande komma att föranleda statsverket större utgifter än den nu föreslagna köpesumman.

Hvad härefter beträffar Dorotea afvittringslag så har vid förrätningssammanträden i juli 1911 utrönt, att för tillgodoseende af nomadlapparnas behof vore nödigt att inlösa vissa delar af hemmanen Subbme n:r 1, Afvasjö n:r 1, Dabbnäs n:r 1, Båtas n:ris 1 och 2, Rissjö n:r 1 och Löfsjö n:r 1.

Dorotea.
Afvittrings-
förrättningen.

Vid sammanträdet reserverade sig ombud för Dorotea socken mot förslaget om inlösen, hvilket han ansåg skulle medföra ogynnsamma verkningar i skatteafseende för Dorotea kommun. Nämnda hemman tillhöra, hemmanen Subbme, Afvasjö, Dabbnäs och Båtas grosshandlaren E. Erstad i Långsele, hemmanet Löfsjö densamme jämte grosshandlaren F. Widegren, A. Andersson-Åkersten, inspektoren Sven Wikström, L. J. Larsson, N. O. Sjödin samt Mariana Beckman och hennes omynliga barn, hemmanet Rissjö slutligen Kramfors aktiebolag. Sammanlagda arealen af de till inlösen föreslagna inägorna utgör 1,349 hektar 5 ar och värdet af dessa ägor beräknades af förrättningsmännen till 51,639 kronor 90 öre.

Afvittringsstyresmannen har sedermera hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande anmält, att de nämnda ägorna vore för renskötseln nödvändiga, men att öfverenskommelse om ägornas afträdande till statsverket icke kunnat träffas. Han föreslog för den skull, att ägarna måtte förpliktas jämlikt 33 § i renbeteslagen afstå ifrågavarande områden.

Därefter hafva lappfogden och kronofogden i till Kungl. Maj:ts befallningshafvande afgifna utlåtanden tillstyrkt inlösningen af de ifråvarande områdena.

Kungl. Maj:ts
befallnings-
hafvande.

I skrifvelse den 21 mars 1911 har sedermera Kungl. Maj:ts befallningshafvande, bland annat, hemställt, att Kungl. Maj:t måtte förordna, att de uppgifna områdena måtte enligt 33 § i renbeteslagen den 1 juli 1898 afstås till kronan för att tillgodose lapparnas behof af renbete, renskiljningsplatser och flyttningssvägar för renarna. Tillika har Kungl. Maj:ts befallningshafvande tillkännagifvit, att Kungl. Maj:ts befallningshafvande för sin del ej har något att erinra mot de af förrättningsmännen åsatta värdena, hvilka ej kunna anses för höga.

Landtmäteri-
styrelsen.

Landtmäteristyrelsen framhåller i infordradt utlåtande, att då samtliga i trakten belägna, kronan tillhöriga ängar äro erforderliga för nomadlapparnas behof af renbete, renskiljningsplatser och flyttningssvägar för renarna, och kronan i trakten icke heller äger annan till inrösningsjord hänförlig mark, kunna gifvetvis några enskilda tillhöriga ängar icke genom ägoutbyte enligt därför stadgade grunder af kronan förvärfvas. Vid sådant förhållande saknas alltså möjlighet att annorledes än mot ersättning i penningar inlösa de lägenheter, som för ändamålet anses erforderliga.

Föreliggande förslag går i denna del ut på att exproprieras alla enskilda tillhöriga ängar väster och norr om en linje sträckande sig från Saxån i nordostlig riktning väster om lägenheten Skrymtliden och Stora Oxvattnet, därifrån i nordlig riktning till Korpån samt vidare väster om hemmanet Båtas n:r 2 till fjället Gubbsjöklumpen, från sistnämnda fjäll i östlig riktning öfver Stensjöbäcken till Löfsjöfjället samt därifrån till Storbäcken omkring 800 meter söder om fjället Gallovarde, hvarefter sistnämnda bäck utgör skillnad söderut till gränsen för afvittringslaget.

Ifrågavarande ängar lyda under kronoskattehemmanen $\frac{3}{16}$ mantal n:r 1 Subbme, $\frac{1}{4}$ mantal n:r 1 Afvasjö, $\frac{5}{16}$ mantal n:r 1 Dabbnäs, $\frac{1}{8}$ mantal n:r 1 Båtas, $\frac{1}{8}$ mantal n:r 2 Båtas och $\frac{5}{32}$ mantal n:r 1 Rissjö samt hemmanet $\frac{3}{16}$ mantal n:r 1 Löfsjö, hvilket sistnämnda hemman synes vara till hälften af krono- och till andra hälften af skattenatur.

Förslagets realiserande kommer enligt landtmäteristyrelsens mening att bereda renskötseln i orten ett synnerligen kraftigt stöd och innebär gifvetvis ett gynnande af denna näringsgren framför andra i en omfattning, som icke under alla förhållanden skulle kunna anses skäligt. Någon inskränkning af förslaget synes dock icke kunna ske utan äfventyrande af det därmed afsedda ändamål.

Vid beräkning af de till inlösen föreslagna lägenheternas värde hafva förrättningsmännen hufvudsakligen lagt till grund det antal lass

hö af skilda klasser, som hvarje ägofigur vid den för skattläggning och områdestilldelning verkställda ägotaxeringen beräknats afkasta. Hvarje sådant lass hö om 50 lispund eller 10 centner har därefter åsatts ett pris, hvilket är proportionellt med det öretal ränta, som för samma höafkastning vid hemmanets skattläggning skall beräknas enligt 3 § i nådiga förordningen den 30 maj 1873 angående skattläggningsmetod för Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker. Beträffande de af förrättningsmännen åsatta värdena på ängarna ifråga framhåller styrelsen, att dessa icke kunna anses innebära något sådant medgifvande, att nämnden vid en blifvande expropriation icke skulle äga att bestämma ersättningen till lägre belopp.

Slutligen framhåller landtmästerstyrelsen, att kostnaderna för expropriationernas verkställande i synnerhet vid det förhållande, att nämnden icke utan syn torde anse sig kunna bedöma värdet af lägenheterna i fråga, torde blifva afsevärda.

Då jag går att yttra mig om de föreslagna åtgärderna till lapparnas förmån, ber jag att till en början få framhålla, att starka humanitära skäl tala för att lapparna beredas tillfälle att fortsätta sitt nomadlif, för hvilket de tvifvelsutan äro bättre ägnade än för någon annan näring. Lapparna hafva också historisk rätt att i Västerbottens läns lappmark beta sina renar och i öfrigt erhålla tillräckligt utrymme för flyttning, skiljningsplatser m. m., som de behöfva för sin renskötsel.

Den svenska lagstiftningen har i stort sedt hittills visat sig bebjärta vikten af att uppehålla lapparnas nomadkultur, och då misstag blifvit begångna, har man alltid visat sig angelägen att så vidt möjligt reparera dessa, äfven med betydande uppoffringar.

En yttring af samma grundsatser är 1909 års lagstiftning. För att tillgodose lapparnas behof af renbete m. m. få de bofasta afstå erforderlig mark, mot att staten påtager sig kostnaderna för ersättningen. Denna ersättning kan antingen utgå i motsvarande kronojord på platser, där ingen olägenhet däraf för lapparna är att befara, eller i penningar.

I Sorsele och Dorotea socknar har det visat sig, att ökade områden för renbete äro af nöden. Enligt hvad jag erfarit, torde också inom Stensele, Vilhelmina och Tärna socknar inköp af mark för nu berörda ändamål komma att föreslås. Dock hafva kostnaderna för erforderliga områden inom dessa senare socknar antagits skola uppgå till lägre belopp än de nu ifrågavarande.

Särskildt hvad Dorotea beträffar synas beloppen nog så höga, i synnerhet om man betänker, att dryga expropriationskostnader tillkomma.

Möjligen kunna ytterligare försök göras för att ernå en godvillig öfverenskommelse. Då i allt fall de föreslagna inköpen torde vara ur lapparnas synpunkt nödvändiga, lära erforderliga medel böra äskas för inköp och, i fall af expropriation, för kostnaderna härför. Då beloppet ej för närvarande kan bestämmas, torde det ifrågasatta anslaget böra utgå såsom förslagsanslag och bestämmas till i rundt tal 52,000 kronor.

Beträffande anskaffandet af medel till denna utgift torde jag få hänvisa till hvad statsrådet och chefen för finansdepartementet yttrat till statsrådsprotokollet öfver finansärenden den 12 april 1912 vid behandlingen af frågan om understöd åt rederiaktiebolaget Transatlantic.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att för förvärfvande af vissa inom Sorsele och Dorotea socknar belägna områden, som erfordras för att tillgodose nomadlapparnas behof af renbete m. m., på extra stat för år 1913 anvisa ett förslagsanslag af 52,000 kronor.

Till denna af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet af den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skulle affattas till Riksdagen.

Ur protokollet:

Sölve Berger.